ეროვნული ბიბლიოთეკა

სასოფლო გაზეთი

გაზეთის ფასი:

გაგზავნით ტფილისში და გარეშე ადგილებში:		გაუგზავნელათ: მან.
ერთის წლისა	— 7 მან.	— 6
ნახევრის წლისა	— 4 —	— 3 — 50 კ.
სამის თვისა	— 2 მ. 50 კ.	— 2 —

პირველი წელიწადი

გამოდის სამშაბათობით.

ხელის-მოწერა მიიღება:

ტფილისის „სასოფლო გაზეთის“ რედაქციის კანტორაში, მელიქიშვილის და კამპ. სტამბაში, ხანის ქუჩაზედ, თ. ბებუთოვის სახლში, პოლიციის გვერდით.

ტფილისის გარეშე მცხოვრებთათვის ადრესი: Въ Тифлисъ, въ контору редакціи „СЕЛЬСКОЙ ГАЗЕТЫ“, при типографіи Меликова и К-°.

ყოველ გვარი განცხადებანი სასოფლო სასამართლოებისა და აგრეთვე გლეხებისა დაიბეჭდება უფასოთ, და უნდა გამოიგზავნოს გაზეთის კანტორაში, რომელიც იმყოფება ტფილისში, მელიქიშვილის და კამპ. სტამბაში.

№ 35. სამშაბათი. I. 29 ოკტომბერი 1868 წ.

განცხადება

უმორჩილესად ვსთხოვთ იმ სოფლის სასამართლოებს, რომელთაც ფული არ შემოუტანიათ ამ წლის „სასოფლო გაზეთის“ ფასი, მალე წარადგინონ უეზდის ნაჩალნიკთან, რომ იმან, სადაც რიგია, იქ გამოგზავნოს. წლის ფასი ხომ ყველამ იცის, ე ქ ვ ს ი მანეთია.

შ ი ნ ა ა რ ს ი:

სამღვთო ისტორია.—პირუტყვის შედარება საქვეყნო გამოფენაში.—ბაკურიძე და იმისი გლეხი პეტრიელა ლექსი.—საოჯახო ცნობები.—ქუთაისის ამბავი.

სამღვთო ისტორია.

36. ს ა მ უ ი ლ ი დ ა ს ა უ ლ ი.

სამუილი რომ დაბერდა, ზოგი თავისი უფლება თავის შვილებს მისცა. მაგრამ იმის შვილები მამას არ ჰგვანდნენ; გასამართლების დროს მიდგომა იცოდნენ იმათ და ანგარების (ქრთამის) მოყვარენიც იყვნენ. ამ გვარმა იმათმა ქცევამ ისრაელნი მოთმინებიდგან გამოიყვანა; იმის გამო ისინი შეიყარნენ ერთხელ რამაში, სადაც სამუელი სცხოვრებდა, და გამოუცხადეს სამუელს, რომ აღარა ჰსურდათ მათ მსაჯულების ყოლა, არამედ მეფე უნდოდათ. სამუელს ეს არ მოეწონა; მაგრამ ღმერთმა უთხრა მას: უსმინე ხალხს და მიეცა მათ მეფეო.

ამ დროს ერთს კაცს ბენიამენის ჩამომავალ, სახელათ კისს, ვირები დაეკარგა. იმათ მოსაძებნად გაგზავნა იმან თავისი შვილი საული და ერთი მონა თან გააყოლა. რამდენსამე დღეს ეძებეს იმათ ვირები, მაგრა ვერსად იპოვნეს და რამს რომ მოახლოვდნენ, მონამ იფიქრა იმ ვირების გარდასავალი წინასწარმეტყველისათვის ეკითხა. საული დაეთანხმა მონას და მივიდნენ თუ არა ესენი სამუელთან, მაშინვე ღმერთმა გამოუცხადა თვის წინასწარმეტყველს საულის დანიშნულება და უთხრა: „აი კაცი იგი, რომელიცა გითხარ შენ და რომელი იქნება ხალხისა ჩემისა მეფედ“. მაშინ სამუელმა უთხრა საულს: „ნუ იზრუნავ შენ ვირებზედ; ისინი აქვე ნაპოვნი არიან!— ვინ არის აწ ეგოდენ ბედნიერ ესრაილთა ტომში, ვითარცა შენ და სახლი მამისა შენისა?“ საული ვერ მიჰხვდა წინასწარმეტყველის სიტყვების ნამდვილს აზრს; მაგრამ მეორე დღეს სამუელი რომ აცილებდა საულს, ყანწით ზეთი დაასხა თავზედ და უთხრა: „ნუ თუ არა უწყი, რამეთუ უფალმან გცხო შენ მეფედ და ამიერიდგან იმეფებ შენ ესრაელთ ზედა?“ ამას შემდეგ საული შინ წავიდა, მაგრამ რაც მოუხდა, არავისთვის არ უთქვამს, ვიდრემდის იმის გამეფება თვითონ სამუელმა არ გამოუცხადა ესრაელთ. ეს ამბავი მალე მოხდა. სამუელმა მოუწოდა ყველას და წარუდგინა მათ ახალი მეფე. საული ლამაზი სახისა იყო, მაღალი ტანისა და გარეგან შეხედულობაზე კეთილშობილება ეტყობოდა. მთელმა ესრაელის ხალხმა სიხარულით მიუძღალა მას: „დღეგრძელ იყავს მეფეო!“

საულმა მალე აჩვენა ხალხს, რომ ღირსი იყო მეფობისა. იმან ამმონელთაგან გამოიხსნა გალაადი და ამით მთელი ხალხისგან მადლობა მოიპოვა, მაგრამ შემდეგ, როდესაც ამალიკელნი დაამარცხა იმან, არ აღასრულა ღვთის ბრძანება. ღმერთმა უბრძანა მას, რომ შეემუსრა ხალხი და საქონელი მათი; იმანეკი შემუსვრის ნაცვლად მსხვერპლად შესწირა იგინი უფალს.

მაშინ მოვიდა იმასთან სამუელი და უთხრა: „ნუ თუ ჰფიქრობ შენ, რომ უფალი მსხვერპლისთვის უფრო სათნო გიყოფს შენ, ვიდრე ბრძანებისა მისისა აღსრულებისთვის. უწყოდე, რამეთუ სიტყვისა მისისა აღსრულება უფროს არს მსხვერპლისა, ხოლო არა გაგონება მისი აგრეთვე ცოდვა არს, ვითარცა მოგვება და კერპთ თაყვანისცემა!“ მაგრამ საულმა არა თუ არ მოინანა, არამედ უფრო ურჩი შეიქმნა და მაშინ განვიდა მისგან სული ღვთისა.

37. დ ა ვ ი თ ი თ ა ვ ი ს მ წ ყ ე მ ს ო ბ ი ს დ რ ო ს.

სამუელმა დიდხანს იგლოვა საულის სიმძაფრე; ბოლოს ნუგეშინისაცა უფალმა და უთხრა: „ვიდრემდის იგლოვო შენ საული? ჩაასხი ყანწში ზეთი და წარვედ ბეთლემს სახლსა შინა იესესა, ვინაიდგან მე ამოვარჩიე ერთი ძე მისი მეფედ“. სამუელი წავიდა ბეთლემს და იესესთან მივიდა; იესე მოაბელის შვილი, და იმ საწყალი მოაბელის შვილის შვილი, რომელიც ბოოზის ყანაში ნარჩენ თავთავებს აგროვებდა. მსხვერპლის შეწირვი

ეროვნული ბიბლიოთეკა

შემდეგ, სამუელმა მოუწოდა იასეს და იმის შვილებს, რომ იმათში გამოეცნო უფლის არჩეული და ეცხო მისთვის ზეთი. იასე მივიდა და თან შვიდი შვილი მიიყვანა. სამუელს პირველივე შეხედვით მოეწონენ ყველანი, მაგრამ ხმა უფლისა თვითოეულ მათზე ეუბნებოდა: „ეს არარის აქ არჩეული უფლისა.“ მაშინ სამუელმა ჰკითხა იასეს ამის მეტი შვილი აღარა გყავსო!—ერთიცა მყავს, ყველაზე უმცროსი: ის მინდორში ცხვარსა მწყსის“ უპასუხა იასემ.—სამუელმა უბრძანა იმისი მოყვანაც. მოიყვანეს. იმისმა შავგვრემანმა სახემ, მშვენიერმა თვალებმა და წყნარმა მზერამ გააოცეს სამუელი; მაშინ მოესმა სამუელს ხმა ღვთისა, რომელ ეუბნებოდა „აღსდეგ და ჰსცხე მაგას ზეთი!“ სამუელმა ამოიღო თავისი ყანწი და დაასხა მას თავზედ ზეთი ყველა იმის ძმების წინ. ამ დროდგან სული ღვთისა მოევლინა დავითს და არღა განშორებულა მისგან. ხოლო საულისგან განვიდა სული უფლისა და სთრგუნავდა მას სული მაცთური; ამის გამო საული უეცრივ შეიცვალა, მოწყენილი და მრისხანე ხასიათისა შეიქმნა.

საულის მეგობრებმა ნახეს რა იმისი დაღონება, ურჩიეს მას, რომ თავის გასართობათ მოსაკრავე და მომღერალი ვინმე ეშოვნა; და რადგან ყველამ იცოდა, რომ დავითი ქნარზედ (*) მშვენივრად უკრავდა და მღეროდა კიდეც, ამისთვის იმის მოსაყვანად გაგზავნეს. დავითი ეხლაც თავის მამის ცხვრებს უვლიდა. სასახლეში რომ მოიყვანეს, მეფეს ისე მოეწონა დავითი, რომ თავის საჭურველთ მტვირთველად გაიხადა.

რამდენსამე ხანს შემდეგ დავითი ისევ თავის მამასთან დაბრუნდა, ხოლო როცა ესრაელთ ფილისტიმელებთან ომი ჰქონდათ, დავითი შინ იყო; იმისი ძმები კი ყველანი ჯარში იყვნენ. ერთხელ, ომების დროს, იასემ გაგზავნა დავითი, რომ თავის ძმების ამბავი რამე გაეგო. მივიდა თუ არა, ნახა დავითმა, რომ ორივე მოწინააღმდეგე ჯარები დარაზმულნი იყვნენ და ბრძოლისათვის ემზადებოდნენ; ფილისტიმელთ ჯარიდგან ერთი საშინელი უზარმაზარი ფალავანი გამოვიდა იარაღში ჩამჯდარი და ყველაზე მამაც ესრაელს ითხოვდა ბრძოლაში. ამასთან გაიგონა იმან, რომ ვინც გოლიათს (იმ საშინელ კაცს ერქვა სახელად) დაამარცხებდა, იმას მეფე ჰპირდებოდა თავის ქალის მითხოვებას და იმის მამის სახლობის ხარჯიდგან განთავისუფლებას. დავითს ისე ჯილდოს სურვილი არა ჰქონდა, როგორც ისა სწყინდა, რომ ესრაელთ ჯარში ერთი კაცი არ მოიპოვა, რომ ჰქონოდა ღმერთზედ რაოდენიმე სასოება და იმ საშინელ ფილისტიმელს შეჰბრძოლებოდა. ამის გამო იმან ითხოვა, შეეტყობინებინათ მეფისათვის, რომ თითონ ჰსურდა ფალავნის დამარცხება. საულს ჯერ არ უნდოდა ნება დაერთო ამ გვარ უსწორო ბრძოლაზე.—„შენ ჯერ ყრმა ხარ„ ეუბნებოდა იგი დავითს, „ეგ ფალავანი კი სიყრმიდგან ბრძოლაშია“.—დავითმა უპასუხა ამაზედა „როდესაც მონა შენი თავის მამის ცხვრებსა მწყსიდა, იმას ბევრჯელ გამოუგლეჯია ლომისა ან ძუ დათვის პირიდგან მოტაცებული კრავი და, უტაცნია რა ყელში ნადირისათვის, მოუკლავს იგი. უფალი, რომელი მე მიხსნიდა ლომისა და დათვისაგან, მიხსნისცა მე ხელთაგან ამა ფილისტიმელისა!“—მაშინ საულმა ნება დართო მას ბრძოლაზე და თავისი საჭურველი (იარაღი) ჩამოჰკიდა; თავზე თავისი ზუჩი დაჰხურა და წელზედაც თავისი ხმალი შემოარტყა. მაგრამ დავითმა ცოტა რომ გაიარ-გამოიარა ამ მორთულობით, ემძიმა ძალიან და ყოველი ფერი მოიხსნა, თითქმის ხმალიცა; ისევ თავისი უბრალო წყემსის ტანისამოსი ჩაიცვა, აიღო თავის კომბალი და შურდული და ჭაეგება სამკერდულს და ჩაჩქანში ჩამჯდარ ფალავანს. მიმავალმა აიღო წყაროს რიყიდგან ხუთი სიპი ქვა, და თავისთვის იარაღად სულ ეს იკმარა.

გოლიათმა რომ ნახა თავისთან მიმავალი ახალგაზდა მწყემსი, დაცინვა დაუწყო იმას.—„განა მე ძაღლი ვარ, რომ ქვებითა და ჯოხით მოსდიხარ ჩემზედ? აბა მობძანდი, როგორ შენ მძოვრზედ ყვავებსა და ნადირს დავპატიჟებ.“—დავითმა უპასუხა: „შენ მოსდიხარ ჩემ წინააღმდეგ ხმლით, შუბით და ფარით; მეკი გამოვდივარ შენ წინააღმდეგ ესრაელთ ღმერთის სახელით, რომლის რაზმს შეურაცხ-ჰყოფდი შენ“. ამდროს რომ წამოვიდა წინ ფილისტიმელი, დავითმა საჩქაროდ მიაგება იმას შურდულის ქვა შუბლში და გაშხლართა დედამიწაზე. მაშინ საჩქაროდ მიირბინა იმასთან, ამოაძრო ქარქაშიდგან ხრმალი და იმისი საკუთარი ხრმლითვე მოჰკვეთა იმას თავი.

ეს რომ დაინახეს ფილისტიმელთ, შიშ[illegible] ზარი დაეცათ და გაიქცნენ, ხოლო ესრაელნ[illegible] გამოუდგნენ მათ და იმათ ქალაქებამდის მი[illegible]დიეს. ომის გათავების შემდეგ საულმა და[illegible]ძახა თავისთან დავითს და ჰკითხა მას თავ[illegible] ჩამომავლობა. დავითმა არ ჩამოუთვალა მა[illegible] თავის წარჩინებულნი წინაპარნი, მაგალითა[illegible] ბოოზი, სალმონი, ნიასსონი და სხვანი, არ[illegible]მედ მშვიდათ უპასუხა: „მე ვარ ძე მონისა შ[illegible]ნისა იასე ბეთლემელისა“. როდესაც დავით[illegible] საულს ელაპარაკებოდა, მეფის შვილმა, იონათანმა ძალიან შეიყვარა დავითი და ამ დროდგან ისინი გაუყრელ მეგობრად შეიქმნენ. ამ მეგობრობის ნიშნად საულის შვილმა აქვე აჩუქა დავითს თავისი ტანისამოსი, სარტყელი, შვილდი და ხრმალი; ხოლო საულმა[illegible] აღარსად გაუშვა დავითი და მისცა მას თავის[illegible] მთელი ჯარის წინამძღვრობა.

პირუტყვის შეფარდება საქვეყნო გამოფენაში.

პუასიის მეიდანზე მორეკილი იყო სამი ათასი ხარი ჯინშების შესადარებლად. ამ რიცხვიდგან ხუთას ოთხმოცდასამი სული სხვა და სხვა სახოცი საქონელი იყო მიშვებული კონკურსისათვის. ეს სულ სხვა და სხვა ჯინშისა იყო. აქ[illegible] იყვნენ ხარები და ფურები წმინდა-ნორმანდიის ჯინსისა; შემდეგ წმინდა-ფრანცუზის ჯინშისა, გაყოფილნი სხვილად, შუათანად და წვრილად[illegible] დურლამის ჯინსისა და სხვა უცხო ქვეყნებისა; შემდეგ ამათი სხვა და სხვა ნარევი ჯინშისანი. ცხვრისა: სოუტდაუნისა, დიშლეის[illegible] და მირინოსის ჯინსისა. ღორები: იორკშირისა, ნორმანდიისა და ბერკშირის ჯინშისა და[illegible] იმათი ნარევი.

ვიტყვით მხოლოდ იმ გამომფენელებზე, რომელთაც მიიღეს პირველი საჩუქარი:

საპატიო საჩუქარი მიეცა უფ. ტიერსონეს, ზა[illegible]ოდის პატრონს, რომლის წარმოდგენილმა[illegible] ოცდა თორმეტის თვის დურლამის ჯინშის[illegible] ხარმა აიწონა 56 ფუთი და 12 გირვანქა. მე[illegible]ორე საპატიო საჩუქარი მიიღო უფ. ლაკურ[illegible] დურლამ—მაროლეს ჯინსის ფურის წარმოდგენითა, რომელმაც აიწონა 46 ფუთი და 25 გირ. მეზოდე გრაფმა დე ბუილემაც აგრეთვე მიიღო საპატიო საჩუქარი ორის წლის ცხვრის წარმოდგენის გულისათვის. ბოლო[illegible] უფ. ამომ, რომელმაც შვიდი თვის ბურვაკ[illegible]

წარმოადგინა იორკშირ-ბერკშირის ჯინსისა. შედარების შემდეგ ყველამ გადასწყვიტა, რომ დურლამის ჯინსის ხარი და იმისი ნარევი შაროლესთან არის ყველაზედ კარგი გასასუქებლად და საკლავათ. ნორმანდიისა და ...იეერის ძროხის გამშენებელნი რჩეულობენ დურლამის ჯინსის ხარსა ანგლიაში განილსა. ამ ჯინშის ხარები ძალიან დიდრონიც არიან და მალეცა სუქდებიან. ოთხი თვის ხბორები ამ ჯინშისა ყოველთვის იწონს თხუთმეტ ფუთსა და მეტსაც; გასუქებული ხარები ხომ ბევრჯერ ოთხმოც ფუთსაც იწონენ. დურლამის ჯინსს პარიჟის ყასპები ძალიან აფასებენ, რადგანაც მალე სუქდება. შესანიშნავი ეს არის, რომ რამდენიც სუქდება, იმდენი უფრო ცოტა საჭმელსა ნდომულობს. მაგრამ, რადგანაც ამათ ერთი აზრი აქვსთ, რომ ხორცი ბლომათ გამოუვიდეს, ამიტომ ძალიან სცდებიან ამათი ხოცვითა: ყველამ იცის რომ დურლამები აღწერილი ღირსების გარდა შეიცავენ კიდევ სხვა მოსახლისათვის გამოსადეგს ღირსებებსა; დურლამის ჯიშისანი რძესაც კარგა იძლევიან და ძარღვიანიც არიან და ამიტომ მუშაობაში ძალიან სძლებენ.

დურლამის ჯინსის წარმომდგენს აქვს შემდეგი ნიშნები: რბილი ბეწვი, მომატებული თაფლო, ანუ თეთრი რბილი ტყავი; ფეხები წვრილი, ხორციანი; თავი მთელი ტანის შედარებით პატარა და დამწვეტებული ცხვირისკენ; კისერი სხვილი, ხორციანი და მაგარი; თვალები გადმოვარდნილი, ძალიან მშვიდობიანის გამოთქმითა,—ცხვირის ნესტოები განიერი; ყურები დიდრონი და ...ნდა, რომლებიც სხედან ზედ ქეჩოზედა; მკერდი განიერი; წელი აქვსთ სწორე კისრიდან მოკიდებული კუდამდინ; განიერი ბეჭები.

ზემოთ ჩვენ ვახსენეთ ფერმერები, რომელნიც ფრანციაში ეძახიან მძოებლებსა. მძოებლები თითონ საქონელს არ აშენებენ, მხოლოდ, ასუქებენ ანუ უვლიან საკლავს საქონელსა. ესენი უფრო ნორმანდიაში არიან, სადაც კარგი ნოყიერი ბალახი და ბევრი საძოვრები არის. ფრანციის სხვა ნაწილებში ჩვეულებით სხვა ნაირად ინახვენ საქონელსა და მძოებლებიც იშვიათად იმყოფებიან.

აი ჩვენ ეს შევიტყვეთ ნორმანდიაში საქონლის გასუქებაზედ: თავიანთ საკუთარს მოშენებულს საქონელს ეს მხარე მაგთენს არ ინახავს; მომატებულ ნაწილს (სამ ნაოთხალს) სყიდულობს სხვა მხრიდგან, სადაც შოულობენ იმ გვარ საქონელსა, რომელიც მალე სუქდება. ესენი თითქმის ყოველთვის საქონელს სყიდულობენ ზამთრის პირში, შემოდგომის იარმურკებზედ, ანჟუში, ბრეტანში, პუატუში და ბერრიში, სადაც ბევრი საქონელი მოჰყავთ გასასყიდად; მაგრამ აქ მორეკილი საქონელი სულ დაცვივნილი და მოქანცულნი არიან ბევრის ჯაფისაგან; გარდა ამისა კარგი ხნიერნიცა, ასე რომ 6, 7, 8 წლისაზედ ახალგაზდა აღარ აირჩევა. რაგინდ გამხდარი და დავარდნილი იყოს, მებალახეები მაინცა სყიდულობენ გაურჩეველად; მხოლოდ თუ ათ წელიწადზედ კიდევ გადაჰარბებულია, მაშინ კი ხელს აღარა ჰკიდებენ. ამ გვარად ნასყიდს საქონელს ერეკებიან საძოვრებზედ, სადაც რჩებიან მთელი ზამთარი და აქვსთ საზრდოთ მხოლოდ ფეხქვეში საძოვი ბალახი; ხანდის-ხან, როცა ძალიან ყინვიანებია, უყრიან ცოტა ხმელ თივასაცა. როდესაც თოვლს ჩამოჰყრის, მაშინ გომში ერეკებიან. ამ გვარად შენახულს ხარებს ეძახიან ნაზამთრებსა; ამათი სუქება თავდება თიბათვეში, როდესაც შეუდგებიან გაყიდვასა. ხარსა და ძროხას, რომლებსაც ასუქებენ თიბათვიდგან ღვინობის თვემდინ, იმათ ეძახიან ნაზაფხულევებსა.

ნორმანდიაში საძოვრები ყველგან ერთი ღირსებისანი არ არიან, მაგრამ ყველგან მაისისა და ენკენის თვის ბალახები უკეთესად ითვლებიან. საქონელს ძნელად ერეკებიან ამ თვეებზედ ადრე, რომელიც უთუოდ საჭირონი არიან სიმსუქნის დასრულებისათვისა.

ერთ დღიურს საძოვარშიართმევენ ათ ფრანკიდგან ას ფრანკს საბალახოსა (ფრანკი ხუთ შაურს უდრის), შეხედვით იმისა როგორი ადგილის მდებარება აქვს და ბალახის სინოყივრე. ფერდობები ცოტად დაშვებულნი სამხრეთ-დასავლეთისაკენ ირიცხებიან უკეთესად; დაშვებულნი ჩრდილოეთ-აღმოსავლეთისაკენ-ცუდად. საძოვრები არიან სხვადა-სხვა ზომისანი, და ფასიც აღევთ შეხედვით იმისა,—რამდენი სულისათვის იქმნება სამყოფი ერთის წლის განმავლობაში. ამ გვარად არის საძოვარი 8, 10, 12 და სხ. ძროხისათვის: დღიურობით არ ანგარიშობენ, მხოლოდ რამდენის სულისათვის იქნება სამყოფი.

პირველად მირეკენ საქონელს ჯერ უცუდესს საძოვარზედა და მაშინვე სისხლს გამოუშვებენ. გაზაფხულზე, როდესაც საქონელი გადაჰყავთ უკეთესს საძოვრებზედ, მაშინაც სისხლის გამოშვებას უმეორებენ.

რომელს საძოვრებშიაც წყაროს წყლები არის, ის უკეთესად ითვლება უწყლო საძოვრებზედ; უწყლო საძოვრებზედ ზამთარში თოვლს აგროვებენ მდაბლობ ადგილებში. ზაფხულში, სიცხეების დროს, საქონელს სამჯერ ერეკებიან წყალზედ.

ნაზაფხულების გასასუქებლად არის მხოლოდ ოთხი, ანუ ოთხნახევარი თვე დანიშნული გასასუქებლად, რომლის განმავლობაში საქონელი თუმცა ხორცად მოდის, მაგრამ ყასბებისათვის სამყოფი ღირსება მაინც ვერა აქვსთ; ნაზამთრები სუქდებიან 7-სა და 8 და ამიტომაც უფრო ძვირად ისყიდებიან. მძოებლები ზამთრისათვის არჩევენ გასასუქებლად ყოველთვის სხვილს საქონელსა და ზაფხულში წვრილსა.

გასასუქებელი საქონლის მოვლას კარგა დიდი ჯაფა აქვს. საძოვრები ერთიერთმანეთისაგან გაყოფილია არხებითა და ხან ღობეთი; შიგა სცხოვრებს ყარაული, რომლის საქმეცა სდგას იმაში, რომ, თუ უწყლო ალაგია, გარეკოს საქონელი წყალზე, დილით და საღამოთი დათვალოს, გადაყარ-გადმოყარ... საძოვარში ნეხვი, ამოაგდოს ჯიანჭველისა და თხუნელის გორები და საქონლის ავათმყოფობის შემთხვევა აცნობოს პატრონსა. ყარაულს არაფერი ჯამაგირი არ ეძლევა; შრომაში ეთვლება სახლი და აქვს ნება შეინახოს თავისი საკუთარი ერთი ფური.

კარგი მებალახეები ძროხისთვის აშენებენ ფარდულებსა, რომ ავდრების დროს ძროხა შეაფაროს; გარდა ამისა ინახვენ ორ ყარაულსა, რომელნიც მოვალენი არიან ყოველ დილით საქონელი სამურველით დაიურვონ, ანუ გასწმინდონ ნამჯითა.

შემდეგ იმპერატორის კამისიამ გამოაცხადა, რომ ერთს პატარა კუნძულზედ, ბილიანკურში იქმნება საქონლის და სასოფლო სახლოსნობის მაშინების გამოფენა და გამოცდა.

უპირველესი საჩუქარი, რომელიც შესდგებოდა ათი ათასი ფრანკისაგან, ენიშნებოდა იმას, ვინც სასოფლო სახელოსნობას მოუტანდა ყველაზედ უმეტესს სარგებლობასა, თავისის ხელოვნებით: სახლოსნობის მაშინების

ეროვნული ბიბლიოთეკა

გაკეთებით, და კარგი საქონლის გაშენებითა.

შვიდი ოქროს მენდალი (ყველა ათას ფრანკად ღირებული), ორმოცდა ათი ვერცხლისა, ორმოცდა ათი ბრონძისა და სანაქებო ნიშნები იმათთვის იყო დანიშნული, რომელნიც წარმოადგენდნენ ყველაზე კარგს ორთქლის გუთანსა სათესველთა, სათიბელებსა, სამკლებსა და სხვა სახლოსნობის იარაღებსა.

ოცი ოქროს მენდალი (ათასი ფრანკიანი), ას ორმოცდა ათი ვერცხლისა, ას ორმოცდა ათი ბრონძისა და სანაქებო ნიშნები იმათთვის, ვინც წარმოადგენდა უკეთესს ჯიშის შინაურს პირუტყვებსა. ეს საჩუქრები დაურიგდათ გამოფენის გათავების დროსა.

მაგრამ ეგ იყო, რომ საცა კამისიამ დანიშნა გამოფენა, იქ პატარა ადგილი ამოჩნდა სახლოსნობის იარაღების გამოსაცდელად და შემდეგ სხვაგან დანიშნეს, მარდა ამისა რამდენიმე ჯერ შეცვალეს დღის დანიშვნა გამოფენისათვისა და ამიტომ სრულად ეს სასარგებლო საგანი ყველასათვის სანახავი ვერ გახდა. ჩვენც ვნახეთ მხოლოდ საქონლის შეფარდება, ისიც შემთხვევითა.

ცხვრის ჯინსების შეფარდებამ გაიარა შეუნიშნელად. არავინ იცოდა, რომ იმ დღეს ცხვრების შეფარდება იქნებოდა, ასე რომ ბი- [illegible] საჩუქრებს ურიგებდნენ, ასი მნახველი ძლივს იყო. გამომფენები, ანუ ნივთების წარმომდგენნი ძალიან დაღონდნენ და ემდურებოდნენ დაწყების მიმცემებსა, რომელთაც გამოფენის დღე სწორედ არცკი გამოეცხადებინათ. საჩუქრიანათ გამომფენლების სახელები დაწერილი იყო ერთი ბეწო ქაღალდზედა და დაეკრათ თავილების უკანა, ასე რომ არცკი ჩანდნენ და არც დაწერილის წაკითხვა შეიძლებოდა.

გამოფენა ჯინსიანი ცხვრებისა შესდგებოდა ორასი სული ცხვრისაგანა, რომელთაც სიმსუქნისაგან აღარ შეეძლოთ მოძრაობა და მოშენება.

მაგრამ მაინც პირველი საჩუქრები დაენიშნათ: უფ. დენუეტ-დელარმსა სოუტდოუნებისათვისა; უფ. პლუშეს დიშლეი-მირინოსებისათვისა და სხვ.

ვაჭრობა ცხვრებისა თითქმის სულ არ იყო: იყიდეს მხოლოდ ორი ცხვარი, ისიც თითქმის უფასურად.

ვგონებთ, რომ მოსაშენებელი ცხვრები უნდა გაეკრიჭათ და ისე წამოეყენებინათ. მატყლის ქვეშ არ შეიძლება კარგად გაიშინჯოს ცხვარი; არ შეიძლება, ნახონ იმისი ყოველი ღირსება და დანაკლისი. იქნება ესეც იყო მიზეზი, რომ ცხვარი გამოფენის დროს არ ისყიდებოდა.

ამავე შეფარდებაში იყვნენ წარმოდგენილნი უფ. დეფარჟისაგან ჩინეთის მირინოსები, რომელთაც მიიღეს მხოლოდ სანაქებო ნიშნები. ამ ჯიშის ცხვარს ბევრი კარგი ღირსება აქვს. დიშლეი და სოუტდაუნები არ აძლევენ იმ გვარს მატყლსა, როგორიც საჭირო არის ფრანციის ფაბრიკანტებისათვისა, და მირინოსიც ფრანციაში მალე იცვლის ჯინსსა. უფ. დეფარჟმა მიიპყრა გულის ხმა იმიტომ, რომ ჩინეთის მირინოსები ძალიან წმინდა და წვრილს მატყლს იძლევიან. იმას მოეპოვებინა კარგი გამოცდილება ამ ცხვრების სხვა მხარეში მოშენებისა, ანუ აკლიმატიზაციისა. ჩინეთის მირინოზი ძალიან მომგე არის. უფ. დეფარჟის ფარაში არიან ოცდა ათი თვის ცხვრები ამ ჯინსისა, რომელთაც დაუგიათ ორჯელ ხუთ-ხუთი ბატკანი და ახლა კიდევ მაკეთ არიან. ოთხის თვის თოხლს, რომელიც ჩვენა ვნახეთ ბილიანკურში, მოეგო ორი ბატკანი. უფ. დე ფარჟი გვარწმუნებდა, რომ იმის ფარაში არიან მირინოსები, რომელთაც სამჯერ რვა-რვა ბატკანი მოუგიათ. შვიდი თვის ჩინეთის მირინოსი იწონს ორს ფუთსა და ოც გირვანქასა და ისყიდება დასაკლავად ოცდახუთმეტ ფრანკად. ოცდა ათი თვის დედა ცხვარს უფ. დეფარჟის ფარაში მოაქვს სარგებლობა ას სამოცდა ხუთმეტი ფრანკი, რომელსაც ფრანცუზის ცხვარი ვერას დროს ვერ მოიტანს. გამომფენის შემოწმებით, ჩინეთის მირინოსის ხორცი თუმცა ძალიან ჩაქონილი არ არის, მაგრამ გემრიელი კი ძალიან არის. დე-ფარჟის ცხვრებში ჩვენა ვნახეთ ერთი ხუთმეტი თვისა, რომელიც იწონიდა სამ ფუთსა. ერთის სიტყვით ჩინეთის მირინოსი არის გამძლე, ძალიან მომგე, აძლევს კარგს მატყლსა და გემრიელს ხორცსა. დეფარჟის ფარა შესდგება ხუთი ათასი მირინოსიდგანა, რომელიც გაშენებულა სამ წელიწადში ოცდა ხუთი ცხვრიდგანა და სამ ყოჩიდგანა.

გამოფენაში იყვნენ გასუქებული ცხვრები, რომელშიაც ვაჭრები აძლევდნენ სამოცდა ხუთმეტ ფრანკსა, ანუ თექვსმეტ მანეთსა.

ნ. სიტოვსკი.

ბაკურიძე და იმის გლეხი პეტრიელა.

V

შუა დღე იყო. მზე თან და თან უფრო აჭერდა. ჭიჭინობელას ჭიჭინით იქაურობა ჰქონდა აკლებული. ყურძნის ტევნები რთხმელისა და ვენახის ფოთლებში ლამაზათ გამოსჭვიერდენ. „შურრრ!, —შურრრ!, —შურრრ!" —გაჰქონდათ შაშვებს, როდესაც ერთი ხიდგან გადაფრინდებოდენ მეორე ხეზე და ამასთანავე დაატანდენ „ჩუჰ, ჩუჰ, ჩუჰ"! —თითქოს ერთმანეთს ეუბნებოდენ: დაჩუმდით, ვერა ნუ დაფრინავთ, თორემ ბაკურიძემ თუ გამოიღვიძა, ყურძნის ჭამას დაგვამწარებსო... სხვა წვრილმანი ჩიტების ქლიფილი მოუწყვეტლათ ისმოდა. ასის წლის მუხის ქვეშ ბაკურიძეს გაეფინა ხალიჩა და პერანგის ამარა ჰგორავდა. ფეხთით პატარა ბიჭი უჯდა და ნეშოთი ბუზებს უგერებდა, თუმცა ისინი კი თავისუფლათ დაცოცავდენ ბაკურიძის ტიტველ ფეხებზე. ის იყო, ბატონს გამოეღვიძებოდა და თვალებ ჩამოშვებული შეჩერებოდა თავის ტიტველს ფეხებს. ამდროს პატარა ბიჭმა მიწამდის დაუკრა თავი ბაკურიძესა, რომელმაც მოწყალების მაგივრად ფეხის წვერი ჰკრა თავში. პატარა ბიჭი გაფოცებული წამოვარდა და მოჰყვა თავისა და ტანის ფხანვას.— „წადი შე ძილის გუდა, წყაროს წყალი ამოიტანე"— შესძახა ბაკურიძემ და პირი გააწლაკუნა: ეტყობოდა, რომ შუადღის ძილს შემდეგ პირი გაშრობოდა და ცივი წყაროს წყალი ტკბილ შარბათად მიაჩნდა.

ამდროს საიდამღაც იყო, მოვიდა მოურავი და ბატონის ცხვირის წინ გამოიჭიმა.

— შიუკელა, რას იტყვი, კარგს?—დაწყნარებით ჰკითხა ბაკურიძემ თავის მოურავს.

— ამისთანა უბედურობა არ ნახულა, ბატონო, რაც მე დამემართა! ხულაში წეველ[illegible] პეტრიელა მინდოდა მენახა. აგი მეორე დღეა, არ მივკარებივარ. მარამ შენს მტერს, რაც იგი იქანა აღარ დამიხვდა!.... ხულის ჰერ[illegible] აუყრია, ხვლიკსავით გამძვრალა ძირს და ს[illegible]ცხა წასულა, კაცმა არ იცის!

— რას ამბობ! —როდის მოხდა მაგი?— შესძახა ბაკურიძემ და სწრაფათ წამოჯდა.

— ამაღამ თუ მოხდა, თვარამ გუშინ ხულაში იყო, მე ეს კარგათ ვიცი.

— მერე არ გააფრინე ვინმე იმის დასაჭერათ?—ჰკითხა [illegible] ბაკურიძემ?

— სად უნდა გამეფრინა? ბლაგვაძის ბიჭი მოვიდა ქ—დგან და იმან თქვა, მე იგი ვნახე, რომ ქალაქის გზაზე მიდიოდაო.

— წადი და სდიე კუდში!—გაოცებით წამოიძახა ბაკურიძემ, რომელსაც თვალები დაუსისხლიანდა და ჯავრით არ იცოდა, რა ექნა... ხომ გითხარით, რომ მაგ პილწ საძაგლისგან ხეირი არ გამოვა—თქვა.... დეიკარგა იგი ჩვენი ხელიდგან. . . . მაგას აწი ჩვენ ხელს ველარ მოვკიდებთ.... არა, მარტოწო, მაგი არ არის დანაშაული ამ საქმეში... მაგისი შინაურობა უფრო დანაშაულია... ტუჰ, ტუჰ, ტუჰ!... სულ ის არის, ის უნამუსო დედა კაცი, მაგისი დედა! იმან ააგულიანა უფრო!.. მოიცადოს, მე იმას ვაჩვენებ, როგორც უნდა გაგულიანება....

მოურავმა იგრძნო, რომ ამ გაბრაზებული ვეფხის ჯავრი პეტრიელადგან თან და თან იმის სახლობაზე გადადიოდა. იმან კარგათ იცოდა, რომ ბატონის ვაი-ვაგლახი სულ პეტრიელას სახლობას დააწყდებოდა, რადგან თვითონ იმის თვინ ხელი ვერ მოეკიდნათ. „ბატონის ჯავრი მტრის კარსო", იფიქრა გულში მოურავმა. იმას შეეცოდა პეტრიელას სახლობა, რომელიც შვილის გადავარდნითაც ისე გაუბედურებული იყო, რომ ბატონის რისხვა აღარ ეჭირებოდა. ამის გამო მოურავი ცდილობდა სიფრთხილით აეშორებინა ბატონის წყრომა პეტრიელას სახლობაზე.

— დედა იმისი სულ თმას იწეწდა! იმ ღვთისგან დაწყევლილმა, რავა გაბედა ბატონის ურჩობაო. ის დღე რეტომ არ დეიქცა, რადღესაც მე იგი დამებადაო. იმის ბარობით ჩვენც უნდა დაგვემდუროს ბატონიო. რატომ სულ სისხლი არ ადინა ცხვირ პირში იმდალოცვილმა, რატომ სულ არ მოკლაო..... დაუწყო გამართლება მოურავმა პეტრიელას დედას.

— ნუ, ნუ, ნუ გამახსენებ იმ კუდიანს იმას!—შესძახა გაბრაზებით. სულ მაგია დანაშაული. მაგისთანა პილწი და უკმეხი სახლობა ჩემ კაცებში არავინ არის. ბარე ორჯელ დევისადილებ მაგათ ზურგზე. ძალიან გაუმსხვილდათ კისერი. თუ მაგრე ადვილი იქნა გადავარდნა, ან ერთი ბიჭი რაღათ დადგება ჩემთან. აიკვრენ ბარგს და ყველა წავა. არა. მე მაგათ უნდა ვაჩვენო, თუ რა ძნელია გაქცევა... შიუკლა, გესმის!... ხვალვე ამომიყვნე ძროხა პეტრიელას სახლიდგან. ნუგეშინია, ჩემ მეზობლებს არც ერთი ლუკმა არ გადარჩებათ იმ ძროხიდგან. მოგეცა სიცოცხლე მე ისინი დავაძლო..... ტყუილა ნუ ელის პეტრიელას სახლობა, რომ მარტო ამითი გადამრჩენ..

— რა ბძანებაა, ბატონო, ისინი კიდო უფრო ჯავრობენ პეტრიელას გაქცევას. საწყალი დედა ამბობდა, ნეტავი ტყავიც გაეძრო ბატონს იმ საძაგლისთვინაო....

— შენ იგი გეიგონე, რასაც გეუბნბიან. ბევრს ნუ ლაპარაკობ, გესმის!—უთხრა ბაკურიძემ ასეთი ხმით, რომ მოურავს ლაპარაკის მადა წაერთო და აჩქარებით მიაძახა.—„მესმის, შენი ჭირიმეო".

— ეი, ეი, ეი,—დაიწყო ყვირილი ბაკურიძემ, როცა შეხედა, რომ სიმინდის ტაროებს კისერმოხეხილი ღორები მისცვინოდენ და სჭამდენ.—ღორებმა სიმინდი შეჭამეს!-არიქა, შიუკლა, გაფრინდი, გარეკე; ძაღლები მიუსიე, ძაღლები.

— ოუ, ოუ, ოუ, სიჰ, სიჰ, სიჰ,—ისმოდა ხმა მოურავისა, რომელი ძაღლებით უკან მისდევდა დაფეთებულს ღორებს.

— ჰაი, ეგ საძაღლეები!... ვინ გაალო მაგ ჭიშკარი?... ჩვენი გოჭებია განა?—ჰკითხავდა ბაკურიძე მოურავს.—სწორეთ მეღორე სადმე მინდორში ეგდება; ღორები კი ასე უპატრონოთ დაუტოვებია! იმათგან ხეირს ნუ მოელი, თუ ყოველთვის ცხვირში მუჯს არ ურტყამ..... შიუკლა, ჭიშკარი კარგა მიკეტე.... სხვა ბიჭები სად არიან?—გაჯავრებით ჰყვიროდა ბაკურიძე.—რა ამბავია, რომ ერთი არავინ ჭაჭანობს ამ ეზოში: სჭამენ, სმენ და ძილის მეტს არა აკეთებენ ეგ მამაოხრები.—სწორეთ სადმე ეძინებათ ახლა!... შიუკლა, წადი ერთი ვინმე ბიჭი მოძებნე. თუ დაძინებული სადმე ნახო, ერთი კოკა წყალი დაასხი თავზე....—ამისთანა ლანძღვით წინდა უკან დადიოდა მუხის ქვეშ ბაკურიძე, სანამდის თანდა თან არ დაწყნარდა.

ამ დროს ბიჭმაც მიართვა ბატონს სურით ცივი წყალი. ის წყალს დაეწაფა და მერე დაუძახა თავის ქალს, რომელიც ცოტა მოშორებით ეზოში რაღასაც აკეთებდა მარინესთან. ზერიტია გამოიქცა მამასთან და ჩუხტა კალთაში.

— ბიტო, სად იყავი?—ჰკითხა მამამ ალერსით და ლოყაზედ აკოცა.

— მარინესთან ეთამაშობდი.

— დედა, რას აკეთებს?

— ჰკერავს.

— სანადიროთ არ წამოხვალ, ბიტო?

— კი წამოვალ,—აჩქარებით მიუგო ზერიტიამ, რომელსაც თვალები მარინესკენ ეჭირა, ეშინოდა, მარინემ ნაფოტის სათამაშოები არ დამინგრიოსო. ბოლოს დასხლტა მამას ხელიდგან და გაიქცა იმასთან.

მზე გადიხარა. ტკბილმა სიომ დასავლეთით მოჰბერა და თან მოიტანა მინდვრის ყვავილების სუნი. დამავალის-მზის შუქი ოქროს ქსელსავით გაება მინდვრებზე და გძელი ხის ჩრდილებით დახატა ის არე-მარე. შორს ახალციხის მთის ქედები გადმოჰყურებდენ. შინ მომავალმა პირუტყვმა შეჰქმნა ბღავილი, ხბორებისა და თიკნების ძახილმა მოიცვა იქაურობა.

ბაკურიძე მოტრიალდა თუ არა, შენიშნა, რომ სუნაგს ღორებსა და გოჭებს ხელ-მეორეთ გაჰქონდ-გამოჰქონდათ ეზოში სიმიდის ტაროები, და იყვირა: „კიდევ ღორები".... ჭიშკარი ვინ გაალო?... ერთჯელ არ მითქვამს და ათჯელ, რომ ჭიშკარს ნუ გაალებთ!... რომ არა ეშველათ რა ამ მამა ოხრებს, ვერ შევაგონე! კიკოლია, კიკოლია?—ზასძახა ბაკურიძემ.

— „ბატონო"!—შორიდგან მოისმა მენახირის ხმა.

— აქ მოდი, შე საძაგელო!

ამ დროს ეზოში გაჩნდა ხუთი ბიჭი, რომელნიც ხან იქით დარბოდენ და ხან აქეთ, რომ როგორმე ეზოდგან გადაერეკათ ღორები. ყოველს ამათგანს თითო სიმიდის ტარო ეჭირა პირში და მიარბეინებდა ეზოს გარეთ. რათიც იქნა ულლიანი და კისერ გახეხილი ღორებისაგან გადაარჩინეს სიმინდის ზვინები.

ბატონის წინ წადგა დაბრეძილი ტანთსაცმლით ერთი გამხმარი თვალებ გადმოკარკლული ბიჭი, რომელსაც ხელში გძელი წნელი ეჭირა. ცარიელ ჰურჰლიანი ძველი ხვირჯინი მხარზე ეკიდა და პირი დაეღო.

— დღეს, მთელი დღე სად ეგდე!—შეჰყვირა ბატონმა.

— ღორებს ვუდექი, ბატონო,—სწრაფად მიუგო მენახირემ და ხელში წნელს მარდათ დაუწყო ტრიალი.

— ვიცი როგორც ღორებს უდექი.—ჯავრით უთხრა ბაკურიძემ.

— სულ კბილები უნდა დაგამტვრიოს კაცმა!—მუჯი ცხვირთან მიუტანა და გაჯავრებით უთხრა ბატონმა.—იქნება მაშინ გააკეთო რამე, თვარამ უიმისოთ კაცის შვილს არ ჰგავხარ....

წადი, უთხარი შიუკელას (მეორე ბიჭს მიუბრუნდა), ცვარი ღვინო არ დაალევინოს ამ საძაგელს თვარამ ყოველთვის ღვინით თვრება ხოლმე და მინდორში ძინავს. ძალიან ჯავრი აქვს მაგას ღორღებში!.. (მენახირეს) წადი, წაეთერი შეეშმაკის შვილო,—შეჰყვირა ბაკურიძემ და დამშვიდდა.

ბინდი დაჰკრა. ბატონი ნელ-ნელა ადიოდა კიბეზე შინ შესასვლელათ. ეზოში აღარავინ ჭაჭანებდა; მხოლოდ ხან-და-ხან რომელიმე ბიჭი გაირბენდა ერთი სახლიდგან მეორე სახლამდე ან კოკა წყლით და ან სხვა რამესათვის. ბოლი ბულქვად ავარდა სამზარეულოს თავზე: ბატონისთვის ვახშამს ამზადებდენ.

---

* * *

სახალხო სიმღერა.

ვუძღვნი ივანე ელიზბარის ძეს ერისთავს.

—

აგერ თენდება, ძმაო!...
დრო არის ვიმუშაოთ!
და ჩვენსა სამშობლოსა
ჩვენ სიცოცხლე შევწიროთ!

* * *

ვიმუშავოთ ხელებით,
ვიმუშავოთ თავითა,
ვიმუშავოთ ყოველთვის,
დღისითა და ღამითა!

* * *

ნუ გგონია შენ, შრომამ
უბრალოთ ჩაგიაროს,
შენი ფიქრი დუმილი
არავინ დააფასოს!

* * *

ნუ გაშინებს შენ ხალხის
უბრალოთ დაცინება;
ყოველთვის იქადაგე
მარტო პატიოსნება....

* * *

მერე რაც გინდა მოხდეს,
შენ შენს ვალს აასრულებ!.....
ვიმუშაოთ ერთათა,
აბა რაღას უყურებ.

* * *

ვიმუშაოთ ხელებით,
ვიმუშაოთ თავითა,
ვიმუშაოთ ყოველთვის,
დღისითა და ღამითა.

1868 წელსა 31 მარტს.

საოჯახო ცნობები.

ალუბლის წვენი.

ალუბალს ყუნწები დააგლიჯე, დაჩეჩქვეთ კურკებიც დაამტვრიეთ და გამოწურეთ წვენი, რომელსაც დააცადეთ ორ საათს; როდესაც დაწნდება წმინდა წვენი გაწურეთ ტილოში, წამოადუღეთ ცოტა, ჩაასხით ბოთლებში, ბოთლის ყელი პრავანსკის ზეთით აავსეთ და დაცობილი მაგრა შეინახეთ.

მარწყვის წვენი. წმინდა მინის ბანკაში ჩაყარეთ მარწყვი ერთი რიგი, დააყარეთ შაქარი, მერე მარწყვი და კიდევ შაქარი, ამ გვარათ აავსეთ ბანკა, დააცადეთ ასე ვინემ წვენს მაიგდებდეს, შემდგომ საცერზედ გადმოყარეთ. რაც წვენი გაიღეს ბოთლებში ჩაასხით, დაასხით ზევიდან თითო რუმკა რომი. ეს სოკი წყალის სასმელათაც კარგია და შაროფინათაც.

კოწახურის წვენი. როცა დამწიფდება, რამდენჯერმე დართვილავს კოწახურს, დაკრიფეთ, გამოწურეთ, ჩაასხით ჯამში და ერთი დღე და ღამე დააცალეთ, რომ დაწნდეს. მერე სიფთხილით წმინდა წვენი ბოთლში ჩაჰსწურეთ და ზეიდგან პროვანსკის ზეთი დაასხით. შეიძლება შაქრითაცა მოიხაროშოს.—

სხვა ხილებისაც ესე გაკეთდება წვენები, შაქრითაცა და უშაქროთაც.—

ლიმონის პარაშოკი.—ერთი გირვანქა ნახევარი შაქარი, ლიმონის ზეთი ოცი წვეთი, ღვინის მარილი ან ლიმონის მარილი მესამედი გირვანქისა, გასრისეთ პარაშოკად გააშრეთ და შეინახეთ მინაში მაგრა დაცობილში. როცა ლიმონადი გინდოდეთ დასალევათ, ერთი ჩაისკოვზით ჩაყარეთ ერთ ბოთლში.

2.) თორმეტი ლიმონიდგან გამოწურეთ წვენი ფლანელში, მოუმატეთ ამას ნახევარი გირვანქა წმინდა შაქარი დანაყილი და ამდენი ხარშეთ, რომ დაშრეს სრულებით, მერე გააციეთ და გაციებულს ხუთმეტი წვეთი ლიმონის ზეთი დაასხით, შაქარში გახეხილი გააშრეთ და პარაშოკად დაფხვენით.

კოწახურის ლიმონადის პარაშოკი.

ერთ ბოთლს კოწახურის წვენში აურიეთ ერთი გირვანქა შაქარი დაფქული. ხარშეთ, რომ სულ დაიშროს წვენი, გააციეთ დაუმატეთ ათი წვეთი ლიმონის ზეთი და გააკეთეთ პარაშოკად.—ერთ დიდ სტაქანში ერთი ჩაის კოვზი კმარა.

ლიმონადი პორტუგალიურად. მოიღეთ ექვსი ლიმონი, ექვსი აპელსინი. ეს აპელსინის ქერქი შაქარით გახეხეთ, მერე ეს ხილები გაფცქვენით, დასჭერით წვრილ ნაჭრებათ, გამოწურეთ წვენი შაქარზედ, რომელზედაც აპელსინის ქერქია გახეხილი.—გამონახადს დაასხი ადუღებული ექვსი ბოთლი წყალი. დახურეთ თავსა, სამ საათს დააცალეთ. მერე გაწურეთ საცერში, მერე ფლანელში და გახსენით ესე ერთ გირვანქა სიროფში.

ორშადამეური. გირვანქა ნახევარი ტკბილი ნუში, მერვედი გირვანქისა მწარე ნუში, დაასხით მდუღარე. როდესაც წყალი გაცივდეს, ქერქი ააცალეთ, გული გარეცხეთ ცივ წყალში, დანაყეთ ფილში, ნელნელა დაასხით ცივი წყალი. შემდგომ ნუშის გული გადმოიღეთ საქსონის ჯამში, და ნელნელა გახსენით ხუთ ბოთლ თბილს, ადუღებულს წყალში. მერე ტილოში გაჰსწურეთ მაგრა, გაწურვილს წვენს დაუმატებენ მეოთხედ გირვანქისას აპელცინის წყალსა, ნახევარ გირვანქა თხელ სიროპს შაქრისას. ნახევარ გირვანქა ქოლის სიროპი.

ქაფიანი ლიმონადი (Limonade gazeuse) ლიმონად გაზეს. თორმეტი მისხალი შაქარი, ერთი მისხალი ლიმონის პარაშოკი ან ღვინის მარილი. ჩაყარეთ ესენი ან მინისა ან ფაიანსის ფილში. ორი წვეთი ლიმონის ზეთი დაასხით. მერე ერთი მისხალი სოდის პარაშოკი ჩაყარეთ შამპანსკის ბოთლში, ჩაასხით წმინდა და ცივი წყალი, გაუშვით ბოთლი თავ მოხდილი. მერე ამ ბოთლში შაქარი და ლიმონის მარილი ჩაჰყარეთ, საჩქაროთ დაუცეთ, და დაფისეთ. მეორედ გახსენით ცივ წყალში ერთი სტოლის კოვზი შაქარი, ჩაასხით ბოთლში, მერე საჩქაროთ ჩაყარეთ სოდა და ლიმონის მარილი და მსწრაფლად დაუცეთ, დაფისეთ ყინულზედ დადგით.

ქუთაისის ამბავი.

(ქუთაისი.-ქუთაისის ბულვარი,—ქართველების ეკკლესია.—ფრანგების ეკკლესია.)

პირველათ რომ ქუთაისს შევხედე, მეგონა ტყეშია თქო ეს ქალაქი დაშენებული; თითქმის ყველა სახლს წინ თავისი ბაღჩა აქვს,

დიდრონი ხეებით სავსე; მაინც იმერეთში ტყე ბევრი ყოფილა; ეტყობა, რომ კაცის ხელი აქ ჯერ აგრე რიგათ არ დასტყობია დედამიწას ზურგს. ქუთაისი პატარაა, თფილისის მეათედი ნაწილიც ვერ იქნება, ქალაქათ ჯერ ეხლა კეთდება, კარგი შენობაები ეხლა შენდება. ქუთაისი წმინდაც ქართველების ქალაქია. ვაჭრობა, ტანთ-ცმა, ენა სულ ქართულია, რომ კაცი კარგათ დააკვირდეს დასჯერდება, რომ ჩვენ ქუთაისელს ქართველებს უგრძნიათ ვაჭრობის სიკეთე და ელტვიან მას; განსაკუთრებით მეგრელებმა ლამის ვაჭრობის ნიჭი გამოიჩინონ. ღმერთმა ხელი მოუმართოთ! ვაჭრობა და სიმდიდრე ხალხის კეთილდღეობისათვის დიდათ საჭირო არის. იმერლებს გამოაქვთ ბაზარში თავიანთგან ნაკეთები გიშრის კრიალოსნები, საყურეები, ღილები და ჰყიდიან, ეგრეთვე ჰყიდიან კარგს აბრეშუმს და ბამბას თავიანთ მოყვანილს; სხვას შესანიშნავს იმერლის ხელობიდგან და მეურნეობიდგან განსაკუთრებითს ვერას ნახავთ. მიწის მოსავალი ქუთაისში ძვირია, მაშინ როდესაც იმერეთი ძრიელ ნაყოფიერი ქვეყანაა. მე გამიკვირდა, როცა ვნახე, რომ ახალი ბალახი თითო მუჭის ოდენა კონებათ შეკრული, ისიც როგორც ეტყობა, სიმინდის პირებში მოგლეჯილი, გამოაქვთ იღლიით ბოვშვებს ბაზარში და მამასისხლათ ჰყიდიან. საითაც მიიხედავ, ქუთაისის არემარე გამოუსადეგი ჯაგებით სავსეა; ხოლოთ ალაგ ალაგას მოჩანს პატარ-პატარა ჯაგებს და ხეებს შუა გატეხილი ახოები, სადაც ღომი ან სიმინდი არის მითესილი. გაკვირდება კაცი, რომ ნახოს, რა პატარა ტანისა არის აქაური საქონელი. ეს სულ უჭმელობით, უიალაღოთ. მეწველის საქონელი აქ ცოტა ჰყოლიათ, ერბოს გაკეთება არა სცოდნიათ! ყველს ცოტას აკეთებენ; ცხვრის და ღორის შენახვა არა სცოდნიათ; სახოცი საქონელი სულ თრიალეთიდგან მოჰყავთ; ერბო ახალციხიდგან მოდის, პური ქართლიდგან. თუმცა იმერეთში პური ალაგ ალაგას კარგი მოდის მაგრამ ძვირათ სთესენ; ზოგი იმერლები ამას იმითი ხსნიან, რომ ჩვეულება არა გვაქსო, ზოგნი ამტკიცებენ, რომ აქ ნოტიო ადგილიაო და პური არ ინახება, ფუჭდებაო. ხილი აქ კარგი მოდენილა და არ არის რომ ეს ცოტა ბლომათ იყო ბაზარში, ამის მიზეზი უთუოთ ის უნდა იყოს, რომ ხილის მოყვანას ბევრი ჯაფა არ უნდა, აქ ხილი თითქმის თავის თავათ მოდის. ყურძენი და ღვინო, რომლითაც იმერეთი უწინ მდიდარი იყო, ეხლა ისიც აღარ მოდის; ასე ამბობენ ყურძენი წლევანდლისავით არსად წამხდარაო; ეს არის მიზეზი, რომ ქუთაისში ეხლა საშინელი სიძვირეა, თფილისის ქალაქში ბევრათ იაფია ცხოვრება, ვინემ აქ. ქუთაისელები ამბობენ ეს სიძვირე მარტო წელს ჩამოვარდაო, ამისათვის, რომ მოსავალი კარგი არ მოვიდა და ბევრი ხალხი მოაწვა ქუთაისსაო ამ ახალი სასამართლოების და რკინის გზის გამოო.— ქუთაისელები საქებნი იმით არიან, რომ სწავლისა ძრიელ ნიჭი აქვთ და გულს მოდგინეთ ელტვიან სწავლას; აქაური სასწავლებლები ქუთაისის ყმაწვილებით დულს და გადმოდის; ჩვენდა სამწუხაროთ ადგილები აღარ არის და ბევრს ყმაწვილებს აბრუნებენ უკან. ქუთაისის სასულიერო სასწავლებელში, რომელიც იმერეთს ბევრს წიგნის მცოდნეს ხალხსა სძენს, მარტო ორმოცი მოწაფე იზრდება საეკკლესიო ხარჯზედ, თუმც ღარიბი მოწაფეები ძრიელ ბევრნი არიან და სწავლის შეძენის საშუალება არა აქვთ; ოცობით და ორმოცობით აბრუნებენ უკან სასწავლელათ მოსულს ღარიბს ყმაწვილებს; აქ გარე შეგირდები ასე სცხოვრობენ: მოწაფეების მამებს აუშენებიათ სასწავლებლის მახლობლათ ორმოცზედ მეტი ფიცრულის სახლები, რომლებშიაც თითოში რამდენიმე მოწაფე ერთად სცხოვრობენ. ისინი მჭადს თავისს ხელით იცხობენ კეცებში, სადილს, ვახშამს თვითონ იმზადებენ რიგრიგობით, ყველა სახლის საჭირო საქმეს თვითონ აკეთებენ და ამასთან სწავლასაც ასწრობენ; უჭირავთ ხელში წიგნები და როცა კლასები გამოუვათ, ზოგნი ტყეში, ზოგნი მინდორში დადიან ან სხედან და კითხულობენ; გაკვირდება კაცი იმათს ბეჯითობას; არა გვარი შეჭირვება ვერ აბრკოლებს იმათ სწავლაში. ამ მოწაფეებს ეხლა ასეთი კარგი მზრუნველი და განვითარებული მთავრობა და მასწავლებლები ჰყავთ, რომ ღმერთმა სხვა საქართველოს ზოგიერ ამ გვარ სასწავლებლებსაც მიანიჭოს ამათი მსგავსი ზედამხედველნი და მასწავლებელნი. მეტი აღარ უნდა განათლება ამათში კარგათ იმუშავებს დროს და შეძლების გვარათ; ნამეტნავათ თუ სემინარიაც გაუკეთეს.— მშობლებიც არ ზოგვენ თავიანთს ცხოვრებას, რაც შეუძლიანთ შვილებს ხელს უმართვენ; ყველა მამა, თითქმის გლეხი კაციც კი, ძრიელ მონატრეა, თავისი შვილი სასწავლებელში გამოზარდოს: შური და მიბაძვა ამ შემთხვევაში იქ ძრიელ კარგს საქმეს არიგებენ.—— ქუთაისში და იმის მაზრაში შეძლების გვარათ საკმაოთ იპოვებიან (ბევრათ ბლომათ, ვინემ სხვა საქართველოს მაზრებში). განათლებულნი პირნი ქართველები, რომელნიც თითქმის ზედ მიწევნით მიხვედრიან განათლებას და მოაქვთ სარგებლობა მამულისათვის სიტყვით და ზოგს საქმითაც. მაგრამ არ შეიძლება ამასთან არა სთქვას კაცმა, რომ ის იმერლები, რომლებიც ნახევარ განათლების გზაზედ მისულან, ან იქამდინაც არა—და გაჩერებულან, ჯერ ჯერობით დიდათ უნაყოფო არიან საზოგადოებისთვის: ისინი მარტო კოხტაობაში, ფულების მომატებულს ხარჯვაში და უსაქმოობაში ატარებენ დროს. უსწავლელს ძველს ხალხს ამითი მაინც მოაქვთ სარგებლობა, რომ შინაურს საქმეს აკეთებენ, იმდენს მაინც იძენენ, რომ თავიანთს თავს და ოჯახს როგორმე არჩენენ; ესენი კი სხვის შესანახავნი არიან, წარსული დროს შეძენილს ქონებას სჭამენ და მომავალს დროს, მომავალს შთამომავლობას ღვთის ანაბრობაზედ სტოვებენ. ეს ბოროტება არამც თუ აქ, ქართლში და კახეთში უფრო არის გავრცელებული. ვის არ ახსოვს წარსული წლის გაზეთი „დროების“ ნომრები, რომლებშიაც სახაზინო განცხადებაები იყო დაბეჭდილი ქართველების მამულების ტორგით გაყიდვაზედ ვალებში, ვგონებ მესამედი აღარ დარჩა უვალო მამული!

ქუთაისის ბულვარი პატარა არის, მაგრამ რაც არის შემკობილია; ზაფხულის ცხელ დღეში სულ ჩრდილში შეგიძლიანთ იაროთ, მერე შიგ შუა ქალაქშია, სადაც ვაჭრობა, და ხალხის ყრილობა არის; აქედგან შეგიძლიანთ ქუთაისელი ხალხი და იმათი ყოფა ცხოვრება დაათვალიეროთ. ამ ბულვარში საკვირველი წვრილი და მაღალი ხეები არის; რომ კაცი დააკვირდეს კოხტა ქუთაისელების ტანის მოყვანილებას, იმას ბევრი მგზავსება აქვს ამ ხეებთან *): იმათი ტანიც სწორეთ ასე მაღა

---

*) ამ შედარებისათვის ვგონებ, არავინ დამძრახოს; რუსთველის ვეფხვის ტყაოსანი ამ გვარი შედარებაები სავსეა.

ლი, სწორე და წერილი არის; საკვირველი ერთ გვარი მოქმედება ჰქონია ბუნებას მცენარეებზედ და ცხოველებზედ! აქ სასეირნოთ უფრო გამოდიან ჩერქეზულათ მოკაზმული იმერლები; საკვირველად უხდებათ იმათ ეს ტანსაცმელი; თითქმის უმეტესი ნაწილი გიმნაზიელები და ზოგი სამსახურის კაცებიც ჩერქეზულს ტანთსაცმელს არ იშორებენ სასწავლებლებში და სამსახურში იმითი დადიან; წმინდა შალის ჩერქეზკა, შარვალი და ყაბალახი ისე კარგათ აჩენს იმათ, რომ ღმერთმა შეარცხვინოს იმასთან ინგლისური ან ფრანციზული ტანთსაცმელი; იმერელს გარეგანი ქცევა, სალამის მიცემა, მიხრა მოხრა, მეტყველობა ჭეშმარიტად, რომ ძრიელ კეთილშობილური აქვს და უხდებათ; იმერელი თვითონვე გრძნობს ამას და ამისთვის სულ თავის თავზედ იცქირებიან, შეატყობთ, რომ იმას თავისს სიკოხტავის მეტი არა ახსოვსრა და თითონვე ძრიელ მოსწონს თავისი თავი. ქუთაისელი ახალგაზდობა ქართულს კარგა ლაპარაკობს; ჯერ სულ ბევრი განსხვავება არა ყოფილა ქართლულს და იმერულს ენაში და მერე რაც ყოფილა ესენი ცდილობენ მოსპონ. გაზეთს „დროებას“ ენის გაუმჯობესობაზედ აქ კარგი გავლენა ჰქონია. მხოლოდ ეს არის, რომ რადგან იმერელი ძრიელ აჩქარებული გულის პატრონი ყოფილა, ის უბრალო რამე სიტყვაზედ, ან საქმეზედ ცვიფრდება, ჰკვირობს; რუსულათ ვოსკლიცანიებს, რომ ეტყვიან, ესენი იმის ლაპარაკში. უზომოთ ბევრია. აქაურს ახალგაზდობას ლაპარაკში, რომ ყური უგდოთ, ბევრს პატიოსან აზრებ გამოსთქმენ; ძველს დროსავით იმერეთს და ქართლს არა ჰყოფენ; ქართლელებზედ დაცინვას და ავს სიტყვას არ ამბობენ.—ამ ბულვარში ხშირად ნახავს კაცი ერთად შეჯგუფებულს უეზდებიდგან ჩამოსულს კეთილშობილს ხალხს—ფაფანაკებიანებს და ჩიბუხიანებს, რომლებშიაც ერევიან ხოლმე ძრიელ ზორბა ტანადი კაცები, ნამეტნავათ სვანელები ძრიელ მოსული ხალხი ყოფილა.

ამ კეთილ-შობილს ხალხს, რომელიც უფრო ძველის ქცევისა და ჩვეულებისანი არიან, დიან მოსაწონი შეხედულობა და ლამაზი ლაპარაკი, ეგრეთვე სხვა გარეგანი ქცევა აქვთ, როგორც მე შევნიშნე. აქედგან ბევრჯელ გამომიყვანია ის, რომ ძველი საქართველოს ხალხი ძრიელ ლაზათის მექონი იქნებოდა და მომავალში, როდესაც გავნათლდებით, უფრო ლაზათიანი იქნებიან თუ ღმერთი შეგვეწია და ჩვენც, მეცადინეობა არ დავაკლეთ. ქუთაისელი ქალები კი აგრე რიგათ არ გამოდიან ბულვარზედ, იმათ შინ სხდომა უფრო ჰყვარებიათ, თუმც ამათაც ქართლელ ქალებივით მეტის მეტს ფრანტობასთან ჰყვარებიათ უქმობა, რომელთანაც შეერთებული არის სხვა და სხვა დიდათ მავნებელი მამულის და ოჯახისათვის მოქმედება-

როგორც სხვა ყველა საქართველოს ხალხს, ისე ქუთაისელებსაც ეტყობა გაგრილებიათ სარწმუნოებაზედ გული; ხალხი, რასაკვირველია უწინდელივით გულს-მოდგინებით აღარ დადის წირვა-ლოცვაზედ და ვინც დაიარებიან, იმათაც აღარ ეტყობათ ჭეშმარიტის ღვთისადმი მხურვალე გულით ლოცვა, ქართველების სიმაგრე და ყოველი ჭირიდგან დამხსნელი. ქუთაისის ეკკლესიებზედ მე უფრო მაღლა ვფიქრობდი. მე ვფიქრობდი იქ ვიპოვნიდი ძველი ქართველების ისე მოწონებულს და ნაქებს სარწმუნოების გარეგანს წესს. ეკკლესიები ღარიბები არიან; ეკკლესიის ზოგიერთი მსახურნი, თავიანთ ქართლელს ძმებზედ მეტათ გულს მოდგინენი და განვითარებულნი თავიანთ საქმეში არ არიან. იმერული გალობა უფრო კარგი მეგონა, მაინც კი სჯობიან ეხლანდელს ქართულს გალობას. იმერული გალობა კაცის გულს აგრე რიგათ არ იზიდავს იმისთვის უფრო, რომ მეტისმეტათ მაღლა ამბობენ.—ჩვენი ქუთაისელი მართლმადიდებელი ხალხი ბედნიერი იმითი არის, რომ კარგი ეკკლესიის წინამძღვარი ჰყავთ; ერთხელ ორჯელ მოვისმინე ქადაგება და შევნატრე ამ ხალხს, ვსთქვი ნეტავი ზოგიერთ ალაგას საქართველოს ხალხსაც, ამათი მგზავსი წინამძღვარი და დამრიგებელი ჰყავნდეთ თქო.

ფრანგებს ჰქონიათ კარგი ეკკლესია ქუთაისში, თლილის ქვით არის ნაშენი საუცხოვოთ არის შიგნით მოწყობილი; სხვა და სხვა სამძღვარს გარეთ ნაკეთები ნივთები, ეკკლესიისათვის საჭირო, თახჩებზედ შემოუმწკრივებიათ ლაზათისათვის. ქუთაისელი ფრანგები, რომელთაც შეცდომით უწოდებენ ფრანგებს, რადგანაც ისინი სულ ქართველები არიან და მხოლოთ რომის ეკკლესიის აღმსარებელნი არიან,—უფრო სარწმუნოების ერთგულნი ყოფილან, წირვა ლოცვაზედ არ აკლდებიან, ეკკლესია ხალხით სავსეა ხოლმე. პირველათ, რომ შევედი მე ფრანგების ეკკლესიაში და ხალხი დავათვალიერე, ვიგრძენ, რომ ეს ხალხი თავით ბოლომდინ წმინდა ქართველები არიანთქო და ვილასაც შეცთომით მოუგონია თავდაპირველათ ამათი ფრანგებათ წოდება. ჩაცმა, დახურვა, ქცევა, პირისსახე, ტანისმოყვანილება, ქცევა ისეთი აქვთ, რომ ქართველების წარმომადგენლად შეიძლება იყვნენ. მალებს—ოჯახს და ოჯახს ცალცალკე, ძირს ხალები გაეშალათ და ზედ ისხდნენ, ქართულათ თავდახურულები იყვნენ; და ზოგი ქალები ისე შვენოდნენ ქართულს ტანისამოსში, რომ ამაზედ უკეთესი ქალის მოსახდენი ტანთსაცმელი აღარსად იქნებაო, ასე იტყოდით; მერე აქაური ფრანგები მდიდრები ყოფილან, რადგან ვაჭარი ხალხია, და ერთი ვერა ვნახე იმათში, რომ ღარიბულათ ყოფილიყოს ჩაცმული. კაცებს ქართული ყოშებიანი კაბები ეცვათ; ეს შესანიშნავია, რომ მაშინ როდესაც აქ იმერლები უფრო ჩერქეზულს ტანთ საცმელ იცვამენ, ფრანგები და ურიები კი წმინდა ქართული ტანთ საცმელით არიან: კაბას და კალმუხის—ან ბუხრის ქუდს თავიდგან და ტანიდგან არ იშორებენ. მწირველი ერთი ახალგაზდა პატრი იყო, დიდის ცერემონიებით სწირავდა, არ უნდოდა კაცს იმისთვის თვალი მოეშორებინა, იმას წირვის დროს გვერდთ ორი თუ სამი პატარა ყმაწვილები უდგნენ ეკკლესიის ტანთსაცმელით მოსილნი; გამაოცა იმათმა ღვთისნიერებამ, სულ გულში იცემდნენ ხელს, მალიმალ მოიყრიდნენ მუხლს და შემდეგ პატრს რამდენჯერმე დაუკრავდნენ თავს. გალობასაც არა უჭირდარა, მაგრამ ნოტებზე გალობას არა გავდა იმათი გალობა. მავიგონე, რომ ერთმა პატარა ყმაწვილმა სამოციქულო ქართულს ენაზედ წაიკითხა და კილოც ქართული იყო.

კაცები წირვის დროს სკამებზედ ისხდნენ, სასწავლებელში რომ პარტიები არის ხოლმე, ისეთი სკამები ედგათ, მეც კაცებთან ჩამოვჯექ და ერთს ვაჭარს ფრანგს ვკითხე: ქართულს ენაზედ კი არ არის მეთქი წირვა-ლოცვა; ვაჭარმა მომიგო: „არა არას დროსაო“ თითქოს, რომ სასიქადულოთ მიაჩნდა იმას ლათინურს ენაზედ წირვა-ლოცვა, ცხადათ კი ეტყობოდა, რომ იმას ლათინური ენა არ ესმოდა და რალაც ლოცვანს, ქართულს ენაზედ ნაწერს, კითხულობდა. ამ ეკკლესიის გალავანში ფრანგებს ყმაწვილების სასწავლებელი აქვთ და რამდენსამე ოცს ქართველს—ფრანგს ყმაწვილს ზრდიან; ქუთაისელი ქართველი-ფრანგები ძრიელ მიტაცებულნი არიან ის სასწავლებლით ასე, რომ გიმნაზიაში კი არ აძლევენ ყმაწვილებს და იქ კი დიდათ მონატრენი არიან მისცენ. მე ჩემის თვალით ყოველდღე ვუყურებ ხოლმე, რომ დღეში ხუთჯერ მეტათ შეიყვანენ და გაიყვანენ ერთად დამწკრივებულს ყმაწვილებს ეკკლესიაში.

არაგველი.

1868 წელსა, 17 ოკტომბერს.

ქ. ქუთაისი.

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 29-го октября, 1868 г. ს. მელიქიშვილის და კომპ. სტამბაში. რედაქტორი და გამომცემელი ბ. წერეთელი.